

A Via Antiqua — Budapest kétezzer éves multjának dokumentuma

Írta: prof. dr. Lechner Jenő

Az Árpád-híd építésével Óbudának megindult rendezése időszerűvé tette Olgay Viktor és Olgay Aladár építész-mérnököknek a Közmunkatanácsnak Óbuda részleges rendezésére kiírt tervpályázatára benyújtott tervét, amely az Aquincumot a most feltárt óbudai amfiteátrummal összekötő történelmi út: a Via Antiqua gondolatát vetette fel. Az azóta kiszélesült, az amfiteátrumot körülvevő térnek az út stílusába illeszkedő rendezését is magába foglaló tervet a minap ismertette a Magyar Mérnök- és Építész-Egyletben Olgay Viktor, akinek előadása nyomán a sajtó széles körben foglalkozott a tervvel, általában teljes elismeréssel fogadva azt, de hangzott el kifogás is ellene, főképpen azt hangsúlyozva, hogy a mai időkben a gazdasági szükséglethez mért sortrendet kell tartani az építkezési tervek megvalósításában. A közérdeklődés központjába került Via Antiqua kérdéséhez most hozzászól Lechner Jenő dr. professzor, aki a kitűnő tervet annak megszületésekor a legmelegebben támogatta, s aki most a következő meggyőző erejű, nagy figyelmet érdemlő írásával siet a terv megvalósulásának elősegítésére.

Több cikket is olvastam az elmúlt héten az Óbuda városrendezési munkatervével kapcsolatban felmerült Via Antiqua-ról Olgay Viktor építész-mérnöknek egy előadása kapcsán, amelyben hivatott bírái, a szakemberek előtt ismertette a most megvalósulás küszöbén álló szép elgondolást. Úgy érzem, hogy nekem, aki annak idején elsőnek üdvözöltem a szép és gyakorlatilag oly kézenfekvő gondolatot, a most elhangzott ismertetések és bírálatok nyomában, támogatására kell sietnem egy olyan terv megvalósulásának, aminőhöz foghatót keveset produkáltak hivatalos városrendezők.

Mikor a két Olgay fivér 1937-ben a Fővárosi Közmunkák Tanácsa által Óbuda egy részének rendezésére kiírt tervpályázaton pályatervükön felvetették a Via Antiqua ötletét, arról annakidején a következőket írtam: „Csodálatos módon a pályaművek között csak egy volt, amelyik a rendezés tengelyéül a rendezendő városrész nagy történetű multját állította be és még csodálatosabb, hogy a tervpályázatot elbíráló döntő faktorok, bár elismeréssel adóztak a szép gondolatnak, érdemben nem méltatták e gondolatot a megérdemelt figyelemre. Mint értesülünk, a hatóság által a tervpályázati eszmék felhasználásával készült hivatalos tervek teljesen figyelmen kívül hagyták a Via Antiqua nagystílusú elgondolását.

Ez a Via Antiqua az ú. n. Királyhegy helyén feltárt római amfiteátrumtól az aquincumi már régen feltárt amfiteátrumig vezető két évezredes utat állítja helyre és teszi az óbudai új úthálózat tengelyévé. Nincs kultúrnap a világon, amelyik hasonló helyzetben nem két kézzel ragadná meg a gondolatot, hogyha alkalom kínálkozik városa évezredes multjának ilyen nagyszabású dokumentálására.

Már akkor örömmel értesültünk, hogy a főváros hivatalos köreiből is előkelő szószólói akadtak az eszme valóra váltásának és örvendetes, hogy a Közmunkatanács végül mégis csak beillesztette a hivatalos városfejlesztési tervébe az útvonal megépítését. Ez a Via Antiqua nemcsak hogy szervesen illeszkedik Óbuda forgalmi úthálózatába, de azt a büszke nemzeti öntudatot is ápolná, hogy közel kétezzer éves úttestén közelíthetjük meg a főváros multjának a rómaiak idejébe visszanyúló maradványait.

Az utat ki kell építeni. Óbudát rendezni kell. Csupán arról van itt szó, hogy ugyanakkor figyelembe vegyük azt, ami itt volt. Nem tudom, hogy ezenkívül mi az, ami ezen

a területen figyelemreméltóbb? Az egész városrész jövő fejlődése érdekében szükség van egy, még áldozatok árán is jól megoldott útvonalra. Ez az út pedig egy egyenes tengelyt adna, és ezáltal a mai átláthatatlan útvezetést leegyszerűsítene. Kézenfekvő megoldást ad, mivel a város struktúrájába természetesen illik bele azért, mivel történelmi háttere van. Az út a hajdani római tábor a polgárvárossal összekötő aqueductus nyomán halad. Ne hangsúlyozzuk ki, ne emlékezzünk meg róla, ne vegyük tudomásul csak azért, mert csak provincia volt, vagy azért, mert más dolgunk is van, vagy talán csak azért, mert néhány telekhatár az útjában van?

Szót kell emelnünk a nagy és jelentős kulturális feladatok rangsorozása és a mindennapi anyagi szükségletekkel való összehasonlítás ellen. Ilyen okoskodás mellett a szellemi élet minden megnyilatkozását el kellene fojtani, amíg a szociális szükségletek kielégítve nincsenek. A kultúrunka minden faktora legyen a helyén és végezze mindenkor a maga dolgát. Amikor tehát a városrendezőnek archeológiai feladatokra kell figyelemmel lennie, ne fogja le az alkotó kezét a másirányú igényeket kielégíteni óhajtó. Nincs az a mostoha idő, mely ellehetne szellemi élet nélkül. Tudomány, archeológia és élő művészet egyenjogú érvényesülést követel minden időben, ha az anyagi lehetőségek szűkebb ke-

reték közé is kényszerítik olykor. De sohasem lehetnek függvényei az élet napi szükségleteinek.

Ha az aquincumi emlékeink művelődéstörténeti és archeológiai jelentőségét nem is mérhetjük az itáliai maradványok mértékével, tudnunk kell, hogy a római provinciák romtelepei Európaszerte nem vetekdhetnek sem aquincum felásott romjainak terjedelmével, sem faragott köemlékeink és más, ritka leleteinek gazdagságával. Múzeuma is szegényesen szerény hajléka csak a feltárt kincseknek, úgy, hogy csak örömmel üdvözölhetjük a Via Antiqua révén kínálkozó monumentálisabb prezentálás lehetőségét és annak a jövőben való biztosítását. Nem alárendelt jelentőségű és kézlegyintéssel mellőzhető szempont egy város történeti multjának kihangsúlyozása. Művelődéstörténetünk itt gyökerezik Óbuda elhanyagolt, kisvárosias falai tövében, már a honfoglaló magyarok itt, a római falak között kerestek otthont, itt reméljük fellelni Árpád sírját is, és ha a római emlékeink méltó keretek közé iktatásáról vitatkozunk, inkább arról lehetne szó, hogy egészítsük ki ezt a történelmi keretet a középkor Óbudájának reprezentálására is. Annál inkább, mert már ide helyeztük a főváros múzeumát is. Ha már, éppen a szorgalmazott lakásépítés érdekében a rendezésre szorult Óbudán egy, a városrész tengelyéül szolgáló útvonalat kell építeni, annak megoldásánál igenis mérlegelnünk kell, miképpen elégíthetjük ki akár most, akár a jövőben a városképhez kívánkozó fentvázolt igényeket. Vitázhatunk a részletek fölött, a tervezett részleteiben jó-e, rossz-e? Ez részletkérdés és pénzügyi probléma. Mindezekkel szemben ma üdvözöljük örömmel az érvényesülni készülő nagyszerű elgondolást.

Abbé Richard forrást kutat

1897-ben az eskütéri híd építkezésének megkezdésekor a budai hídfőnél bő hőforrásokra bukkantak, amelyekből később a Hungária-forrás, meg a többiek fejlődtek. Ekkor jelent meg az itt következő érdekes cikk, amelyet Vadnay Károly, a kitűnő író írt Abbé Richard francia geológus igen értékes forráskutatásairól. Vadnay Károly annak idején Reviczky Szévérral együtt Abbé Richard kísérelője és kalauzolója volt.

Íme az érdekes cikk:

Az eskütéri híd alapfúrásainak munkája közben, mint a lapokban olvasható, gazdag, erős hővíz-oszlop tört fel, gőzpárákat és a Rudas-fürdőben egy kis ijedelmet is idézve elő. Mert a vízoszlop a Rudasfürdőhöz közel szökkenett föl s így az első percek tájékozatlanságában méltán támadhatott az aggodalom, hogy e látogatott fürdő forrásmennyiségében tehet kárt s így a főváros vagyónát csorbíthatja.

Természetes, hogy rögtön szakbizottságot küldtek ki, mely csakhamar megállapította, hogy nincs baj. A 43 C. hőfokú víz ugyan épp olyan alkatrészekből áll, mint a Rudas-fürdő vize, mellyel össze is köthető, de enélkül is marad ott bő vízforrás. Kimondták egyszersmind azt is, hogy a budai várhegy alatt még sok hasonló hővízforrást lehetne találni, ha — mint ezúttal történt — huszonnégy méternyi mélységre fúrának.

Abbé Richard

Ez a nézet teljesen megegyez azzal a véleménynyel, melyet a budai hővizek tárgyában, egy a maga idejében nagyon híres francia forráskutató: Abbé Richard geológus mondott ki, ezelőtt több mint harminc esztendővel, midőn a főváros hatósága meghívta, hogy segítsen a Svábhegy akkori nagy vízinségén.

Az abbé, ki csak anyanyelvén beszélt, két tolmácsot kért maga mellé s az akkori fiatal magyar írók közül szereztek melléje kettőt: Reviczky Szévért, ki nem sokkal azután párbajnak esett áldozatul és e sorok íróját (Vadnay Károlyt), kit teljesjeggel nem lepett meg a budai új hővíz-forrás keletkezése, mert jól emlékezik még Abbé Richardra, aki nem egyszer mondta:

A Sárospárdtól Buda-Újlakig a várhegy alatti egész házvonal hosszában minden telken lehetne hőfürdőt létesíteni, egy jó fúró és egy kis tőkepénz segítségével.

Akkor, midőn ő nálunk időzött, nagyon száraz esztendők jártak. Ebbe az időközbe esik az alföldi borzasztó emlékezetű aszály, midőn a debreceni nagy gulyát is, mely bögött a nagy szomjúságtól, a Királyhágó erdei közé kellett hajtani. A Hortobágy nem bírt számára sem fűvet, sem vizet nyújtani. Mindenfelé kiszáradtak a kutak s kiapadtak

a patakok. A Svábhegy nyaraló családjai — úgy szólván — ellenségei lettek egymásnak egy korszak víz miatt. Csak a Béla forrásában volt még víz s azt erős zár alatt tartották. Ezenkívül csak két-három olyan forrás maradt, melyből hosszú kínlás után egy-egy kancsó vizet lehetett kiszorítani.

A szomjas város

A nemzetgazdaság terén kiváló tudós: Érkövy Adolf akadémiai tag, ki akkor a Karczag-féle villában lakott s az aszály jövődöbeli elhárításának főszekélyéről: a tömeges erődítésről tudományos röpiratokat írt, az Abbé Richardot hozzávezető fiatal írónak kijelenté:

— Szívesen látlak. Egyetek és — igyatok is, amennyi tetszik, de csak somlaít, francia pezsgőt, olasz anizettit, mert vizet nem adok. Az szörnyen drága. Magamnak kell, mert az én szomjamat csak a víz oltja.

Maga az abbé sem kapott vizet.

Azt mondta neki az elmés házigazda:

— Nem azért hívtuk magunkhoz, hogy fogyassza azt, a mink nincs, hanem hogy teremtsen számunkra.

Rajta is volt, hogy előteremtse a mit lehet. Neki feküdt a föld felszíne vizsgálatának. Nézte az aszott fűvet merev szemmel s néha nagyító üvegen. Közben kedvetlenül csóválta meg a fejét. Egyszer azonban elmosolyodott és azt mondá:

— Itt le kell verni egy pálcát, de csak a vékonyabbjából.

Még néhány helyen verett le — több napi kutatás után — hol vékonyabbat, hol vastagabbat.

Nem mondta, de úgy vettük ki, hogy ily helyeken mindenütt talált egy kis növényt, amelyet ujjai közt forgatott.

Nincs eredmény

A megjelölt helyeken aztán megkezdtek a fúrást és mindenütt akadt is víz, csak hogy nem sok. Néhol igen kevés. A vastagabb pálcák alatt mégis mindig több fakadt. Ebben tehát nem csalódtak. Csak hogy mi volt ez a csekély eredmény az akkori nagy szomjúsághoz képest.

Az abbé forrásai közül némelyik már egy hét alatt kiszáradt. Egyik-másik később megeredt újra, de csak egy időre. Folytonos szivárgás csak két-három megjelölt ponton történt.

Szóval a Svábhegy baján a híres francia sem bírt segíteni. Isten vesz ott, ahol nincs. Meggyőződve a sikertelenségről, maga is készséggel hagyta félbe a munkát, hogy más feladatok teljesítéséhez lásson. Mert egyre kapta a megbízást, a meghívást. Menjen mentül előbb Debrecenbe a nagy Hortobágyon forrásokat kutatni. Menjen ide s oda, ki-

Évtizedek óta

Imperial fügekáv